

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

แนวโน้มพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารและสินค้าเกษตรของผู้บริโภคทั่วโลกได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยทุกประเทศทั่วโลกได้ให้ความสำคัญกับการบริโภคสินค้าเกษตรและอาหารที่มีคุณภาพมาตรฐานปลอดภัยจากสารเคมี สารพิษ และการปนเปื้อนต่าง ๆ เพิ่มขึ้น สำหรับประเทศไทย เกษตรกรได้ตื่นตัวและหันมาผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้ได้คุณภาพ มาตรฐานมีความปลอดภัยมากขึ้นตามความต้องการของตลาด โดยทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มอบหมายให้กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เร่งรณรงค์ให้ความรู้ และถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตรทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการผลิต การแปรรูป และการตลาดสินค้าเกษตรและอาหารให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐานความปลอดภัยตรงตามความต้องการของผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยการผลิตทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสมหรือ GAP (Good Agriculture Practices) หมายถึง แนวทางในการทำการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐาน ที่กำหนด ได้ผลผลิตสูงคุ้มค่าต่อการลงทุนและกระบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค มีการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนทางการเกษตรและไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม โดยหลักการนี้ได้รับการกำหนดโดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) การนำหลักเกณฑ์ของ GAP มาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย ณ ปัจจุบัน มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (GAP) มีกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการตรวจรับรองระบบการจัดการคุณภาพ การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช โดยได้กำหนดข้อกำหนด กฎเกณฑ์ และวิธีการตรวจประเมิน ซึ่งเป็นไปตามหลักการ ที่สอดคล้องกับ GAP ตามหลักการสากล เพื่อใช้เป็นมาตรฐานการผลิตพืชในระดับฟาร์มของประเทศ (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, 2551 อ้างใน สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2556) และถึงแม้ว่าจะเริ่มมีการจัดทำระบบ GAP ขึ้นตั้งแต่ปี 2541 แล้วก็ตาม แต่ปริมาณการนำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชกลับไม่ได้ลดน้อยลงเลย โดยในปี พ.ศ. 2545 มีการนำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชปริมาณ 39,634 ตัน คิดเป็นมูลค่ารวม 9,116 ล้านบาทและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2552 ซึ่ง

มีปริมาณ 118,152 ตัน คิดเป็นมูลค่ารวม 16,816 ล้านบาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555)
(ตาราง 1.1)

ตาราง 1.1 ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช ปี 2545-2552

ตารางปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช ปี 2545-2552										
ปริมาณ : ตันของสารออกฤทธิ์										
มูลค่า : ล้านบาท										
ปี	สารกำจัดแมลง (Insecticide)		สารป้องกันและกำจัด โรคพืช (Fungicide)		สารกำจัดวัชพืช (Herbicide)		อื่นๆ		รวม	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
2545	9,046	2,931	5,681	1,444	22,670	4,349	2,237	392	39,634	9,116
2546	9,790	3,136	6,732	1,678	31,879	6,101	1,930	426	50,331	11,341
2547	16,731	2,835	10,108	1,719	55,649	6,080	4,417	502	86,905	11,135
2548	18,529	3,322	9,052	1,716	48,841	5,806	3,744	516	80,166	11,360
2549	20,487	3,856	9,383	1,722	62,129	6,821	3,764	499	95,763	12,899
2550	21,590	3,746	10,626	1,833	79,239	8,914	4,869	533	116,323	15,026
2551	25,332	4,577	11,255	2,537	68,825	11,487	4,497	580	109,908	19,182
2552	19,709	3,972	8,485	2,968	85,821	9,338	4,137	537	118,152	16,816

ที่มา : ฝ่ายศัตรูพืช สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555

หมายเหตุ : อื่นๆ ได้แก่ สารชีวอินทรีย์กำจัดแมลง สารกำจัดไร สารกำจัดหนู สารควบคุมการเจริญเติบโตของพืช

สารกำจัดหอยและหอยทาก สารรมควันพืช สารกำจัดไส้เดือนฝอย และอื่นๆ

ปัญหาเรื่องสุขภาพที่เกิดขึ้นเนื่องจากผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นปัญหาใหญ่และรุนแรงมากปัญหาหนึ่งของสังคมไทย ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสังคมไทยยังมีความตระหนักร่วมกันไม่มากพอ ปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้ปลูกและประชาชนผู้บริโภคโดยทั่วไป ดังจะพบจากข้อมูลเมื่อปี 2540 ของสำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข ที่ได้พบว่า มีกลุ่มเกษตรกรที่มีผลจากการตรวจเลือดอยู่ในเกณฑ์ไม่ปลอดภัยและเสี่ยงต่อการเกิดพิษ อันเนื่องมาจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นจำนวนมากถึง 16.35% หรือ 89,926 คน จากจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการตรวจเลือด 563,353 คน และมีแนวโน้ม

เพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยในปี 2550 ผลการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรมากถึง 39% ที่มีความเสี่ยงทางสุขภาพดังกล่าว (มูลนิธิชีววิถี, 2554) และตั้งแต่ปี 2549-2553 โรคมะเร็งกลายเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเสียชีวิตมากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2554) และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ตกค้างอยู่ในอาหารก็เป็นหนึ่งในปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่ก่อให้เกิดโรคมะเร็งและปัญหาทางสุขภาพต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การเสียชีวิตได้ ซึ่งงานวิจัยของประเทศแคนาดาในปี 2547 ได้พบว่า สารเคมีกำจัดแมลงกลุ่มคาร์บาเมท และสารเคมีกำจัดวัชพืชในกลุ่มฟีนอกซี (carbamate and phynoxy herbicide) เช่น คาร์โบฟูราน เมโทมิล คาบาริล สามารถก่อให้เกิดมะเร็งปอด สารเคมีกลุ่มออร์กาโรฟอสเฟต (organophosphates) เช่น คลอไพริฟอส คีอาไซนอน ไคคลอวอส สามารถก่อให้เกิดมะเร็งสมองและมะเร็งเม็ดเลือด (มูลนิธิชีววิถี, 2554) สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้บริโภคหันมาใส่ใจและมีความตระหนักมากขึ้นในการเลือกบริโภค เพื่อให้ได้อาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย อย่างเช่น ผักปลอดสารพิษ เป็นต้น (ชนวน, 2550; สุมิตรา, 2552) โดยผักปลอดสารพิษ คือผักที่ได้จากการเพาะปลูกที่ประยุกต์เอาวิธีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชหลายวิธีมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน เป็นการทดแทนหรือลดปริมาณการใช้สารเคมีให้น้อยลง ทำให้เกิดความปลอดภัยของทั้งเกษตรกรผู้ผลิต ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานส่งเสริมและฝึกอบรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2555)

จากสถานการณ์ด้านอาหารที่มีปริมาณสารพิษตกค้างในผลผลิตเป็นจำนวนมาก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ จึงได้รับการสนับสนุนจาก สสส. จัดทำโครงการอาหารเชียงใหม่ปลอดภัย ปี 2547 ร่วมกับภาคีหลักต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต, นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย, เจ้าหน้าที่ทางการเกษตร โดยได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานเพื่อผลักดันให้ปริมาณผลผลิตพืชผักปลอดภัยในจังหวัดเชียงใหม่ให้มีมาตรฐานของความปลอดภัย และเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยผ่านระบบตลาดที่เป็นธรรม ซึ่งผลการดำเนินงานที่ผ่านมาได้แก่

1. มีการส่งเสริมให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชอาหารที่ปลอดภัย
2. ส่งเสริมให้ประชาชนเลือกบริโภคพืชอาหารที่ปลอดภัย
3. มีการรณรงค์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ โดยเน้นสื่อในท้องถิ่นให้มีความตระหนักในการผลิตและบริโภคพืชอาหารที่ปลอดภัย
4. ส่งเสริมให้มีผลผลิตที่ปลอดภัยจำหน่ายในสถานที่ต่าง ๆ โดยโครงการอาหารเชียงใหม่ปลอดภัย ได้ปรับยุทธศาสตร์ การดำเนินงานเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตพืชอาหารปลอดภัยในจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้นรวมทั้งขยายภาคีผู้ผลิตให้เกิดการผลิตพืชอาหารปลอดภัยที่เพียงพอต่อการบริโภคอย่างยั่งยืน ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (ลานนาสุขสบาย, 2552) จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคเหนือ อีกทั้งยังมีสภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร โดยมีพื้นที่ปลูกพืชผักจำนวน 182,788 ไร่ (สำนักงานเกษตร

จังหวัดเชียงใหม่, 2554) คิดเป็นพื้นที่ปลูกผักปลอดสารพิษทั้งหมดจำนวน 1,123 ไร่ (กาญจนา, 2555) โดยมีทั้งการปลูกแบบรายย่อยที่ปลูกและจำหน่ายเอง และแบบรวมกลุ่มเข้าร่วมโครงการกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งสถาบันศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย องค์การทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นต้น โดยเกษตรกรที่รวมกลุ่มกันเข้าร่วมโครงการจะได้รับการส่งเสริมการผลิตและการตลาดจากหน่วยงานต่างๆ โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีการปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งจะพบได้จากแหล่งจำหน่ายพืชผักปลอดสารพิษที่เป็นที่นิยมในจังหวัดเชียงใหม่ 18 แห่ง โดย 15 แห่ง จะขายในตลาดท้องถิ่นและตลาดนัด แต่จะขายเพียง 1-2 วัน ต่อสัปดาห์เท่านั้น (สุรสิงห์และคณะ, 2554) และขายในร้านค้าประจำที่เปิดขายทุกวัน 3 แห่ง (สุมิตรา 2552; สุรสิงห์และคณะ, 2554) ซึ่งแหล่งจำหน่ายทั้งหมดนี้อยู่ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ถึง 14 แห่ง และนั่นสะท้อนให้เห็นว่าแม้ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีการตรวจสอบมาตรฐานแปลงผลิตเบื้องต้น มาตรฐานพืชอาหารเชียงใหม่ปลอดภัย การตรวจหาสารเคมีตกค้างในผัก การเผยแพร่ข่าวสารผ่านทางสถานีวิทยุและเว็บไซต์แล้วก็ตาม แต่ความนิยมของผู้ซื้อหรือผู้บริโภคยังคงกระจุกตัวอยู่ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค ดังนั้นหากสามารถรู้ถึงสิ่งที่ผู้บริโภคต้องการและพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคในการซื้อผักปลอดสารพิษแล้ว น่าจะเป็นแนวทางในการวางแผนทางการตลาด โดยผู้ผลิต เช่น เกษตรกรหรือผู้จัดจำหน่าย เช่น โครงการ ห้างร้านต่างๆ ที่จะสร้างความพึงพอใจตอบสนองความต้องการให้แก่ผู้ซื้อได้และสามารถค้นพบพฤติกรรมในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคได้ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยในการพัฒนาการผลิตและการตลาดผักปลอดสารพิษในแหล่งอื่นๆ ต่อไปได้

ด้วยเหตุนี้ จึงคาดว่าการศึกษาเกี่ยวกับความคาดหวัง และความพึงพอใจของผู้ซื้อผักปลอดสารพิษในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ น่าจะเป็นแนวทางและเป็นประโยชน์ในด้านการวางแผนการผลิตการตลาดให้แก่เกษตรกร ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่ายรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาพฤติกรรมในการเลือกซื้อผักปลอดสารพิษของผู้ซื้อผักปลอดสารพิษมาบริโภค
2. ศึกษาความคาดหวังของผู้ซื้อผักปลอดสารพิษมาบริโภค
3. ศึกษาความพึงพอใจของผู้ซื้อผักปลอดสารพิษมาบริโภค

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบพฤติกรรม ความคาดหวัง และความพึงพอใจที่ผู้บริโภคได้รับจากการซื้อผักปลอดสารพิษในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มาบริโภค รวมถึงได้ข้อเสนอแนะจากผู้ซื้อที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะต่อผู้บริโภค เกษตรกร ร้านค้าและหน่วยงาน ที่จะใช้เป็นแนวทางในการเลือกซื้อ รวมทั้งพัฒนา ปรับปรุง วางแผนกำหนดรูปแบบการผลิตและการตลาดผักปลอดสารพิษต่อไปได้

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

กำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 191 ตัวอย่าง ซึ่งคำนวณได้มาตามวิธีของCochran โดยเลือกเฉพาะผู้ที่ซื้อผักปลอดสารพิษ จากร้านค้า ที่จำหน่ายเฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ รวม 3 ร้าน คือ 1. ร้านโครงการหลวงสาขาสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 2. ร้านศูนย์จำหน่ายสินค้าเกษตรชุมชนปลอดสารพิษ ในศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ 3. ร้านผักดี ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยกำหนดช่วงวัน-เวลา เก็บข้อมูลตาม วัน-เวลา ที่ร้านค้าทั้ง 3 แห่งเปิดทำการคือ ทุกวัน ตั้งแต่เวลา 7.00 น. - 19.00 น.

1.5 นิยามศัพท์

พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกของผู้ซื้อผักปลอดสารพิษในลักษณะการค้นหา การเลือกซื้อ และการใช้ประโยชน์จากผักปลอดสารพิษ

ความคาดหวัง หมายถึงสิ่งที่ผู้ซื้อผักปลอดสารพิษต้องการ หรือมุ่งหวังว่าจะได้รับจากการซื้อผักปลอดสารพิษ เช่น ความคาดหวังว่าจะได้ผักที่สด สะอาด ปลอดภัย มีราคาเหมาะสม (reasonable price) เป็นต้น

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกทางบวกที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้รับการสนองตอบตามความตั้งใจหรือความคาดหวังภายหลังจากการซื้อผักปลอดสารพิษ

ผักปลอดสารพิษ หมายถึง ผักที่ได้จากการเพาะปลูกที่ประยุกต์เอาวิธีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชหลายวิธีมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน ทำให้มีความปลอดภัยทั้งตัวเกษตรกร ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผักปลอดสารพิษจะหมายถึงผักที่บริโภคส่วนราก ลำต้น ใบ ดอกและผล

ผักทั่วไป หมายถึง ผักส่วนใหญ่ที่มีวางจำหน่ายอยู่ในตลาดสด ร้านค้า ซึ่งมีการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต

ตลาด ร้านค้า หรือแหล่งจำหน่าย หมายถึงสถานที่จำหน่ายที่ผูกขาดสารพิษเฉพาะที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่กำหนดจำนวน 3 ร้าน

ผู้ซื้อ ผู้บริโภค หรือกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง ผู้ที่ซื้อผูกขาดสารพิษจากร้านค้า และแหล่งจำหน่าย ที่กำหนด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved